

СТАНОВИЩЕ

от професор д-р арх. Янко Цветков Александров,
ВСУ „Любен Каравелов“,

Професионално направление: 5.7. Архитектура, строителство и геодезия
Научна специалност: „Архитектура на сградите, конструкции, съоръжения и детайли“,
определен за член на Научно жури
със заповед на ректора № РД- 00621 от 13.09. 2022 г.

Относно дисертационен труд на тема:

„Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с
планове за опазване и управление (ПОУ)“
с автор арх. Валентина Едрева, катедра „Катедра "Градоустройство, теория и история
на архитектурата", ВСУ „Любен Каравелов“. Професионално направление 5.7
„Архитектура, строителство и геодезия“ с научна специалност 02.17.02. „Опазване,
реставрация и адаптация на паметниците на културата“. Научен косултант доцент д-р
арх. Валентина Върбанова.

Данни за кандидата

Докторантът Валентина Едрева работи от 2010 г. – 2019 г. ВСУ „Любен Каравелов“ –
София. Хоноруван асистент и преподавател в магистратура „Архитектура“ и „Опазване
на архитектурното наследство“. От 2019 г. във ВСУ „Любен Каравелов“ – София е
асистент в магистратура по „Архитектура“ и магистратура по „Опазване на
архитектурното наследство“. Арх. Валентина Едрева е участвала в експертните
комисии на МК, изработили наредби, изменение на ЗКН и други. Трудът е осветлен в
достатъчна степен в посочените публикации на автора.

Данни за труда

Текстът на дисертацията съдържа (223 + 70) страници с въведение, четири глави и
заключение. В съдържанието: Глави 1, 2 и 3 са без отбелязани страници. Изводите от
текста на труда не са отразени в съдържанието, също.

Дадени са: Обобщени изводи от научния труд, (стр. 207); Научни и Научно-приложни приноси, (стр.
207); Основни терминологични понятия, (стр. 208). Посочени са: Перспективи за развитие, (стр. 210).
Приложени са: Бележки към Въведението, (стр. 211). Бележки към Глава 1, (стр. 211). Бележки към
Глава 2, (стр. 212). Бележки към Глава 3, (стр. 223). Бележки към Глава 4, (стр. 227). Включен е: Списък
на използваните съкращения, (стр. 230). Изложени са: Публични изяви и публикации на автора по темата
на дисертационния труд, (стр. 233). Показани са: Участия на автора в научни конференции свързани, с
темата на дисертационния труд, (стр. 234). Библиографията включва 91 литературни източници, от които
71 на български език, а от № 71 до № 91- на латински, (стр. 237). Приложенията са с 146 фигури, (стр.
244).

Обозначението на етичния /морален/ кодекс, като фиг. 147 е неприемливо, (стр. 308 на
труда); „Фиг. 147. Предложение за етичен /морален/ кодекс в дейността опазване на
недвижимото културно наследство“.

Обхват на труда. Изследването е в обхвата на териториално-устройствения подход при
опазване на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ) и
проследява териториално- устройствената защита на АН и законодателната инициатива
в дейността „опазване на НКН“ в предложени периоди в България.

Област на приложение. Постигнатите резултати по труда ще намерят приложение при
формиране на „национален икономически ресурс за развитие на туризма, за устойчиво
и специфично развитие на жизнената среда.“ В тази връзка следва да се „осъзнае
значението на този ресурс, допринасящ за съизмерването ни с европейските страни.“

1.Значимост на изследвания проблем в научно и научно- приложно отношение.

Така формулирана темата на дисертационния труд **„Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“** предопределя актуалността и значимостта на проблема. След обработка и анализ на определен обем литературни източници (91 на брой) са изведени изводи в 4 глави на труда, направени са приноси и са дадени насоки за бъдещо развитие на труда. Това дава възможност обработеният материал да бъде използван от институциите, архитекти, инженери, икономисти и специалисти за придобиване на професионални знания и умения в областта на **„Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“**.

2.Точно формулирани цел и задачи на дисертацията. Правилно са формулирани целта и задачите, поставени от автора, а именно: Основна цел на изследването- на базата на събраните писмени доказателства да се „изследват основните и важни за практиката аспекти на „Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“.

В тази връзка са формулирани три конкретни задачи, въз основа на които са проведени изследванията в дисертационния труд, а именно:

1. да систематизира досегашните практики в дейността за териториалноустройствена защита на архитектурното наследство; 2. да направи предложения за усъвършенстване на действащото законодателство въз основа на анализ и изведена проблематика; 3. да предложи по-точни и нови дефиниции на някои понятия и инструменти за териториална защита на архитектурното наследство.

3. Доказателства, че дисертационният труд е разработен самостоятелно и не е взимстван от други изследвания и публикации. От автора на труда изследванията са били проведени във ВСУ „Любен Каравелов“. Трудът е разработен при участието на научен консултант доцент д-р арх. Валентина Върбанова. Приложена е декларация за оригиналност от 15.06.2022 г., че „настоящата дисертация не е представяна за получаване на научна степен в друг научен институт или висше училище“. Материалите съответстват на обективната истина.

4. Степен на познаване на състоянието на проблема и съответствие на използваната литература. Налице е задълбочено и детайлно познаване състоянието на проблема. Авторът е осъществил многопланово и всеобхватно научно изследване, подчинено на достоверни данни, изведени от събирането, проучването и анализирането на 91 броя литературни източници, разположени непосредствено след съдържанието на главите 1, 2, 3 и 4. Изводите в процеса на изследването водят до достоверни и трайни резултати относно **„Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“**.

5. Коректност при цитирането на представителен брой автори

Творческата интерпретация на литературния обзор е свързана с **„Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“**, необходими за приложението на резултатите от решението на поставените три задачи. Литературните източници (91 на брой) са подходящо подбрани и отразяват коректно и по същество решение на проблемите, свързани с дисертационния труд.

6. Наличие на обосновав и разработен теоретичен модел на изследването

Моделът включва събиране, проучване на литература, отразени в глави 1, 2, 3 и 4, относно **„Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“**. Този материал е подложен на системно анализиране и обработка на данни, което е в съответствие с поставените цел и задачи. На базата на методиката обработените данни са пречупени през призмата на опазването на архитектурното наследство. Плановите за опазване и управление (ПОУ) са неразделна част от изследването на автора.

Методология

Методологията на изследването ключва аналитичен, сравнителен и системен подход. Сравнението със съвременните европейски практики, като предшестващо ниво на темата, ще съизмери нивото на нашата дейност по териториална защита на КН, за да се оцени доколко е постижимо устойчивото развитие на системата в съвременния живот.

Методологията на изследването съдържа: - теоретичната рамка на изследваните проблеми в областта на териториално- устройствения подход **в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)**; - развитие и разглеждане на териториално- устройствения подход, като комплексна структура, органично единство на частни и общи елементи на притежание, насочени към опазване на архитектурното наследство, съответно с планове за опазване и управление; - проучването и анализиране на световното ниво е начин да се прецени значението на естеството на териториално- устройствения подход **в опазването на архитектурното наследство**; полезните световни практики са важни за осветляване на темата на дисертационния труд. В тази връзка са изследвани практическите аспекти на **„Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“**. Дълготрайността на вложените ресурси обосновава приложимостта им за повишаване свойствата на крайния продукт с цел трайно съхраняване на архитектурното наследство. Авторът на това становище намира за особено ценно предложението на автора за **опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление**. Планираното използване на архитектурното наследство, съчетано с разумно използване на природните ресурси, е важен момент в подходящо избраните и анализирани световни примери.

7. Съответствие на избраната методология и методика на изследване с поставената цел и задачи на дисертационния труд. За изследване на поставената цел и три задачи на труда от автора, издирените и проучените литературни източници, са подложени последователно на подробен анализ. Тези анализи най-добре съответстват на целта и задачите за всестранно осветляване на териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство, при това с планове за опазване и управление.

8. Наличие на собствен принос при събирането и анализирането на емпиричните данни. Авторът на труда е убедителна в задълбочения фактологически анализ (лично дело на автора), целящо да разкрие специфичните особености на комплекса от фактори влияещи на **„Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“**. (Глави 1, 2, 3 и 4 на труда).

9. Кратка характеристика на естеството и оценка на достоверността на материала, върху който се градят приносите на дисертационния труд. Авторът на това становище определено смята, че проучването е извършено в синхрон и в пълно съответствие със сложното взаимодействие на различни фактори, които авторът е изложил и умело балансира в изложението, осъществено в (Глави 1, 2, 3 и 4) на труда.

От автора се акцентира подчертано на възлови и съществени за изследването моменти в съответствие с действащите у нас нормативни документи. Достоверността на материала се гарантира от основни и първични литературни източници, имащи директно отношение към дисертационния труд. Тези източници са щателно проучени и селектирани от автора според целта и задачите на труда, за да се изгради функционално- полезно и стройно научно изследване с висока доказателствена стойност, относно **„Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“**.

10. Естество и оценка на достоверни материали и анализи относно глава 1. ГЛАВА 1 Контекст на изследването, (стр. 12); в съответствие с използваните литературни източници са разгледани: историческия контекст, свързан с опазване на архитектурното наследство от Освобождението до 1944 г., от 1944 до 1969 г., от 1969 до 1990 г., от 1999 до 2009 г., от 2009 г. до сега; (стр. 12- 27) ; архитектурния контекст, (стр. 28); социалния контекст, (стр. 31). Отразени са: 1.3.1. Международните инициативи, (стр. 36) и 1.3.2. Българските инициативи, (стр. 38).

Същността на **„Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“** е разгледана достатъчно обстоятелствено и достоверно, което дава отражение при формирането на приносите на труда, където са разкрити специфичните връзки, указващи въздействие върху опазването на архитектурното наследство чрез планове за опазване и управление.

Дообогатяване с иновативни решения

• Авторът допуска ...,„внимателно дообогатяване с иновативни решения“, като прави извода, че „Опазването на АН трябва да се основава на хармоничното организиране на пространствата, запазване на автентиката на замисъла и материалите, концепциите, стилистиката, художествено-пластичната украса, дизайн и стил, с внимателно осъвременяване и дообогатяване с иновативни решения.“ (Стр. 31, ред 22, В изводи към 1.2. Архитектурен контекст).

11. Естество и оценка на достоверни материали и анализи относно: ГЛАВА 2.

Съществен аспект в изследването на доказателствения материал засма глава 2. В тази връзка са цитирани достоверно представителен брой примери, които са подробно разгледани при оценката на достоверността на материала, върху които се градят приносите на труда. Описани са дейностите за съхраняване на АН. „Различните специализирани дейности за физическото опазване на АН са проучване, регистриране, оценяване, деклариране, документиране, обявяване, консервация, реставрация, адаптация, експониране, социализиране, популяризиране.“ (Стр. 42, ред 2 отдолу нагоре). Териториалната защита на КН се регламентира с документи от дейността на ЮНЕСКО[2] и чрез ИКОМОС[3] и ИКРОМ[4], Съветът на Европа[5] и Европейският съюз.[6]

ИКОМОС – Международен комитет за паметниците на културата и забележителните места

ИКРОМ - Международен център за консервация и реставрация на паметниците

На стр. 44, непосредствено пред т. 2.1.1.2. следва да се включат десетте критерия за подбор, необходими за вписване в Списъка на световното наследство. „За да бъдат включени в Списъка на световното наследство, обектите трябва:

а) да бъдат с изключителна универсална стойност (OUV) и

б) да отговарят на поне един от десетте критерия за подбор.

2.1.1.2. Документи на Съвета на Европа“.

Сред тези документи от автора са посочени документи особено важни за териториалната защита, като ♦ Декларацията от Амстердам (21 - 25 октомври 1975г.) Конгрес за европейското архитектурно наследство, подчертава ролята на планирането,

образованието, правните и административни мерки за териториално-устройствена защита на архитектурното наследство в даден регион. (Стр. 45).

♦ Европейска конвенция за опазване на археологическото наследство, редакция 1995г. извежда всички мерки, процедури и изисквания при проучване, идентифициране и прилагане на териториалната защита на този вид КН“, (стр. 45).

♦ Препоръка № Р (89) 5 относно опазването и обогатяването на археологическото наследство в контекста на градоустройствените дейности и териториалното планиране; (стр. 45).

2.1.1.3. Документи на ИКОМОС. Международните документи, изведени от ИКОМОС, които разработват инструменти за териториална защита са:

♦ Международната харта за консервация и реставрация на паметниците и забележителните места - ВЕНЕЦИАНСКАТА ХАРТА [26], явяваща се основополагащ методологичен документ за науката - консервация и реставрация на паметниците на културата и забележителните места, извеждащ принципите при намеса за защита на НКН“.

♦ Международна харта за опазване на историческите градове и урбанизираните територии (Хартата Вашингтон) - 1987 г. – разкрива структурно определящите материални стойности на историческия град и взаимоотношенията между тях, които следва да се опазват при териториалната им защита.“

Целесъобразно е нормативните документи да се изнесат в самостоятелно приложение, поради справочния им характер, като се структурират по една ключова дума, например, териториално-устройствена защита, териториална защита, териториалното планиране, ландшафт, харти и т.н. или по две ключови думи, например харта и териториалната им защита. По този начин в основния текст на труда ще се освободи място за разглеждане на още важни по темата примери. Същото се отнася и до изреждането по години на документи в точки „2.1.1.4. ИКРОМ – ICCROM, или „Международен център за обучение и опазване на културните имущества“; 2.1.1.5. ИКОМ – Международният комитет за опазване на музеите.“

Индивидуални режими чрез регистрация и паспортизация за опазване, като териториална защита. В 2.1.2. Български национални нормативни документи в опазване на КИН –/културно-историческо наследство/, юридическо регламентиране на териториалната защита, (стр. 48) от автора са посочени първите опити в България за въвеждане на индивидуални режими чрез регистрация и паспортизация за опазване, като териториална защита.

Регистрация и паспортизация на архитектурните ПК. В 2.1.2.1. Териториалната защита на КИН след 1944г. до 1969г. В България „С регистрацията и паспортизацията на архитектурните ПК са описани местоположението и границите им, както и състоянието им, което е определяне на териториален обхват и първи мониторинг с документация и фотодокументация. В паспорта на всеки паметник се описват конкретните мерки, които следва да се предприемат за опазването му. Това са първите опити за въвеждане на индивидуални режими за опазване, като териториална защита“, (стр. 50, ред 4 отдолу нагоре). В 2.1.2.2. Териториална защита и правна рамка със Закона за паметниците на културата и музеите – ЗПКМ в периода 1969–1990г. последователно са цитирани Постановления и Наредби. Наредбите са представени, само като наименования на заглавия и са без коментар. Подреждането им в текста се възприема, като втора литературна линия само на нормативните документи.

В 2.2. Типология на видовете териториална защита, (стр. 57, ред 11), авторът определя, че „Териториалната защита на НКН, като термин през XX век не е регламентирана в юридическата защита в България. Терминът „Териториално-устройствена защита“ е въведен с чл. 78 от ЗКН [37]“, (стр. 57, ред 11). Двете определения ■ Териториална защита и ■ Териториално-устройствена защита имат някои различия. „Териториалната защита е

физическата защита на обектите на НКН чрез всички мерки и дейности, които целят опазването на автентичността и интегритета на материалната субстанция на наследството, социализацията и експонирането му.”

Териториалноустройствената защита; включва освен мерките, дейностите и политиките за физическата защита на АН и интегрирането им във всички устройствени планове и политики за устойчивото му развитие, като основна част на жизнената среда и активното участие на общността. Опазването на широкия контекст на защитените територии на НКН включва планове за опазване и управление на НКЦ - / недвижима културна ценност/, като политика за цялостна защита.“

Въведени са три вида територии- ■ Защитени територии, ■ Територии с особена териториалноустройствена защита, ■ Територии с превантивна устройствена защита, (стр. 58, изначало на стр. 59). Дадени са техните характеристики, фиксиращи различието им. Защитени територии са всички територии за опазване на недвижимото културно и природно наследство.... Териториите с особена териториалноустройствена защита са територии със специфична характеристика за опазване [39], определени по реда на отделни закони (по ЗУТ, ЗКН и ЗЗТ), които могат да придобиват специален режим на устройство и контрол. ЗЗТ – документът не е включен в списъка със съкратените наименования.

....., с устройствени планове може да се установява и режим на **превантивна устройствена защита в тях**, с който се запазва фактическото им ползване, без да се влошават техните качества. Това не са защитени територии по смисъла на ЗКН и ЗЗТ, но в устройственото проучване и проектиране може да им се определи специален устройствен режим по ЗУТ за опазването им“.

В 2.2.1. Видове обекти на НКН са дефинирани нови видове НКЦ, които са интегрални по своята същност като: • културни маршрути, • културни коридори и • културен ландшафт. „Защитените обекти по Конвенцията за (стр. 60) опазване на световното културно и природно наследство, потвърдени и в Конвенцията за защита на архитектурното наследство на Европа, са: • Паметник, • Ансамбъл и • Забележително място.

Като ценни за практиката са предложени следните акценти:- груповите недвижими културни ценности са директно обвързани с международни документи; - задълително са необходими силуетни планове за обследване и съвместяване на новопредложено застрояване с НКЦ; В 2.2.2. (стр. 63, ред 15) ; - използване на метода анастилоза при намерени части от архитектурната структура; (Стр. 64, ред 4); - адаптация и социализация на архитектурните обекти; „При проектиране на нова употреба на архитектурните обекти с адаптация и социализация винаги се взема предвид традиционната функция на сградата.“

Посочено е: Селектиране на емблематични примери у нас и в чужбина, (2.3. стр. 66). Избрани са подходящи примери от световното архитектурно наследство, както и актуални планове на управление. Това са: Граници на Римската империя – Адрианов вал и Антонинов във Великобритания и Горногерманският и на Реция вал в Германия, (2.3.1, стр. 67). План за управление на Адриановата стена – граница на Римската империя (2.3.1.1, стр. 69). План за управление на границата на Римската империя в Германия, (2.3.1.2, стр. 72). План за управление на Антониновия вал в Шотландия, (2.3.1.3, стр. 73). Включен е и Неолитен паметник в Оркин (Шотландия) (2.3.2, стр. 75). Характерни два български примери са разгледани- Боянска църква, (2.3.3, стр.77) и старинният град Несебър, (2.3.4, стр. 80); Разгледани са още в 2.3.5. Град Ваймар – „Класически Ваймар“, (82); 2.3.5.1. Ваймар като обект на Световното културно наследство, (82); 2.3.5.2. Юридическа защита на защитени територии и органи за опазване и управление в Германия, (83); 2.3.5.3. План за управление на световното културно и природно наследство „Класически Ваймар“, (85); 2.3.5.4. „Фондацията на Класически Ваймар“, (86); 2.3.5.5. Периодът Баухаус, (88); 2.3.5.6. Други обекти, от други епохи в и близо до Ваймар, (88), 2.3.5.7. Движимо и нематериално наследство, (89); направена е в 2.4.Систематизация, постигнати резултати, положителни страни, пропуски и предложения, (108). Дадени са в 2.5. Обобщени изводи, които да послужат за изграждане на методология към Глава 4, (113).

12. Естество и оценка на достоверни материали и анализи отн.осно изложението в ГЛАВА 3. Актуално състояние на териториално- устройствената защита на КИН от края на XX век до днес.

Еволюцията на териториалната защита на КИН е показана у нас в 3.1.2.1. По отношение на Режима за опазване, (126); 3.1.2.2. По отношение на Устройствените планове и специфичните правила и нормативи (СПН), (128); 3.1.2.3. По отношение проектирането, съгласуването и одобряването на устройствените планове, (129); 3.1.2.4. По отношение проектиране, съгласуване и одобряване на документации (инвестиционни инициативи и проекти за намеси), (131); 3.1.2.5. По отношение изпълнение на проектите за КРР и намеси по обектите на НКН с извършване на дейности за защита, (133); 3.1.2.6. По отношение контрола по прилагане и изпълнение на всички проекти и опазването на НКН, (134). В главата 3 важно място заемат данните за: 3.1.2.7. Мониторинг, (135); 3.1.2.8. Финансиране, (136); 3.1.2.9. Планове за опазване, (137); 3.1.2.10. Планове за опазване и управление, (138); 3.2. Действащи фактори, (141); 3.3. Проблемни ситуации, (146); 3.4. Обобщени изводи, които да послужат за изграждане на методология към Глава 4, (154).

13. Естество и оценка на достоверни материали и анализи относно изложението в ГЛАВА 4. Методика за прилагане на териториална защита на обектите на КИН, включително и планове за опазване и управление.

Материалите са подложени на достоверен анализ благодарение на достоверни изходни данни, представени в рамките на литературното проучване.

4.1. Предложения за модели на опазване за съответните видове обекти на КИН – времеви и типологични рамки, дейности по опазване, участници и др., (стр. 157); 4.1.1. Режим за опазване, (стр. 163); 4.1.2. Устройствени планове и специфични правила и нормативи към тях, (стр. 164); 4.1.3. Проектиране, съгласуване и одобряване на устройствените планове и на проектни инвестиционни документации, (стр. 165); 4.1.4. Изпълнение, (стр. 166); 4.1.5. Финансиране, (стр. 167); 4.1.6. Мониторинг, (стр. 167); 4.1.7. Контрол, (стр. 168); 4.1.8. План за опазване и управление (ПОУ), (стр. 169); 4.1.8.1. Проектиране на ПОУ, (стр. 174); 4.1.8.2. Реализация на ПОУ, (стр. 181). Специално място е отделено на: 4.2. Насоки за усъвършенстване на националната система за опазване по отношение на териториалната защита, (стр. 184); 4.2.1. Актуално състояние - правна регулация, управление на риска - предложения, (стр. 189); 4.2.2. Насоки за юридическа защита - предложения, (стр. 193); 4.2.3. Насоки за управление на риска и контрол, (стр. 200); 4.2.4. Насоки за социализация – предложения, (стр. 200); 4.3. Алтернативни модели за (провокиране на) опазване, (стр. 202).

ОБОБЩЕНИЕ НА ОСНОВНИ МОМЕНТИ В ТРУДА

В проведеното изследване са установени функционални зависимости между различни параметри, които водят до екологична устойчивост при опазване на архитектурното наследство. Мотивирани са теоретични предпоставки за дефиниране на високата степен на значимост на **„Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“** в условията на различни по вид териториална защита според вида на обекта на НКН.

Установени са аналитични зависимости между **„Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“** и основни фактори, определящи екологичната устойчивост на средата с обекти на архитектурното наследство, когато това наследство е подложено на продължително въздействие на различни по вид външни въздействия.

Установено е влиянието на продължителното въздействие на различни външни въздействия върху устойчивостта на **„Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“** и са предложени ефективни мерки за нейното повишаване, с оглед прилагане на **„Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“** у нас.

Настоящата дисертационна работа допринася към по-широкото прилагане на **„Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“** в България и към постигане на устойчиво строителство, тъй като доказва повишената дълготрайност на **„Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“** и при сурови експлоатационни въздействия, водеща до намаляване на разходите за поддръжка и рехабилитация на това архитектурно

наследство, а оттам - по-малък натиск върху околната среда. Изясняване на факторите, които предопределят планирането на видовете начини на „Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“, които влияят на екологичната устойчивост. Анализите в глави 1, 2, 3 и 4, водят до изводи, чрез които са направени приносите.

18. Естество и оценка на достоверни материали относно избор на заключение, стр. 207). На основание на много важен и добре подбран доказателствения материал, събран и оценен от автора на труда, са направени изводи, (не посочени, като страници в съдържанието на труда) и са предложени приноси на труда, също. В изводите по главите в труда са дефинирани ползите от високата обществена степен на значимост на „Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“. Дадени са: Заключение; Обобщени изводи от научния труд, (стр. 207); Научни и Научно-приложни приноси, (стр. 207); Основни терминологични понятия, (стр. 208); Перспективи за развитие, (стр. 210).

19. Естество и оценка на достоверни материали относно обхвата на литературния обзор. На базата на писмени доказателства (общ списък на литературни източници, които са 91 на брой) е разработен труда на автора. Оценката показва висока степен на литературна осведоменост в процеса на събиране и проучване на литературния материал. В този обхват съществено място заемат публикациите, свързани с темата на труда.

20. Обобщение относно естеството и оценката на достоверните материали. Авторът на труда педантично е събрал изходните данни, като ги е подложил последователно и на щателен анализ, за да даде всестранна характеристика на труда в сферата на „Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“. Поради това, че трудът е широкообхванат, (вижда се и от съдържанието на литературните източници- 91 на брой), то неговото представяне изисква специализирани професионални знания и умения, които безспорно авторът притежава в областта на опазване на архитектурното наследство с планове за опазване и управление. От автора те са разгледани точно и професионално в частите на глава 2. (2.3.6. МОН СЕН МИШЕЛ, (стр. 89); 2.3.6.1. Хронологично и типологично разширение на Залива и острова Мон Сен Мишел, с юридическа защита, (стр.90); 2.3.6.2. ПЛАН ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА КРАЙБРЕЖИЕТО НА МОН СЕН МИШЕЛ И НЕГОВИЯ ЗАЛИВ, (стр. 92); 2.3.6.3. ПЛАН ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА О-ВА МОН СЕН МИШЕЛ, (стр. 93); 2.3.7. СТАРИЯТ И НОВИЯТ ГРАД НА ЕДИНБУРГ, (стр. 97); 2.3.7.1. ПЛАН ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА СТАРИЯ И НОВ ГРАД ЕДИНБУРГ, (стр. 99); 2.3.8. „ИСТОРИЧЕСКИЯТ ЦЕНТЪР НА САНКТ ПЕТЕРБУРГ И СВЪРЗАНИТЕ С НЕГО ПАМЕТНИЦИ НА КУЛТУРАТА“, (стр. 102).

В изводите към главите 1-4 се синтезират основните моменти от тяхното съдържание, които по безспорен начин показват правилността от избрания подход за всестранно осветляване темата на труда. Авторът добре познава всички аспекти на разгледаните трудове, (които би било добре да се селектират по ключови думи в литературата). Изводите и приносите са директно свързани с решението на поставените задачи. Авторът прецизно и конкретно посочва в коя от главите тези изводи се съдържат и към решението на кои задачи те се отнасят. Приносите са мотивирани след прецизен анализ на литературни данни и съответстват на изводите, направени в глави 1, 2, 3, 4.

21. Литературна осведоменост на автора. По отношение на използваната литература следва да се отбележи, че особено впечатляващ е броя и времевия диапазон на литературните източници- 91 на брой, включващи стандарти, публикации, монографии, наредби. Те са добре подбрани и разгледани в труда, но не са систематизирани, като

части на обобщаващ признак в литературата, а те са важни писмени доказателства в областта на темата на труда. В този смисъл заглавията на постановления, наредби, вкарани в текста на дисертационния труд, би трябвало да се изнесат, като самостоятелно звено „Нормативни източници“ в литературата към него.

22. Описание на приносите на кандидата и класифицирането им

Авторът на това становище в анализа на труда слага акцент на неговите достойнства, изразени чрез изводите и приносите, (особено на научно- приложните), като доказателства за решение на поставените задачи и на техните публикации в специализирани научни издания. Тези достойнства са изкрестилизирали, наред с другите достойнства на труда в планирано изследване, разкриващи предимствата на „Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“ на фона на събраните и проучени литературни данни.

23. Авторът на труда дефинира определен брой приноси, които имат научно и научно- приложен характер. Те са разпределени както следва:

- **опазване и териториалната защита на архитектурното наследство 1.а)** чрез предложена периодизация с изводи за тяхната адекватност и полезност за териториалната защита на архитектурното наследство; - **изводи за добри практики, приложими за обекти в България 1.б)** с реализации на Планове за управление и на Планове за опазване и управление на обекти на Световното културно наследство; - **усъвършенстване на управленския модел на опазване КН чрез 2.** Изследване на съвременни тенденции, икономически, социални, технически и др.; - **теоретичен модел за защита на всички следи на материалното и нематериалното КН и ПН за всяко място чрез Планове за опазване и управление;** - **насоки за актуализиране на юридическата рамка на дейността териториално- устройствена защита на архитектурното наследство,** за да се припознае като съществен фактор за съвременно развитие на всяко населено място и общността му; - **усъвършенстване на нормативната база за защитата на АН и с вменени отговорности и стимули за цялата общност,** на чиято територия се намира защитената територия; - **предложение за нов вид защитена територия,** като „споделени културни пространства“; - **приложен модел- стратегия за интегрирана консервация с ясно формулирани цели,** отговорности и мениджър, стимули, предложен морален кодекс, план за действие, инструменти, чрез които да се осъществява на практика непрекъснатата защита, както на всеки единичен или групов паметник, така и на контекста му, с активното включване в съвременната жизнена среда.

24. Дисертационният труд показва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания по съответната специалност и способности за самостоятелни научни изследвания. Очевидни са и допълнителните професионални знания и умения, които авторът е придобил самостоятелно, (например, в овладяване на нормативната база), за да отговори пълноценно и прецизно на поставените цел и задачи. Едно от основните достойнства на труда е, че материалите за „Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“ са разгледани, като неразделна част и в най-тясна връзка с международни и национални нормативни документи.

25. Дисертационният труд съдържа теоретични обобщения и решения на научни или научно-приложни проблеми, които представляват оригинален принос в науката. Анализът на главите на труда и техните изводи показват и едно друго основно достойнство на труда, а именно, че задачите, решението им, съгласно съдържанието на глави 1, 2, 3 и 4, и приносите се възприемат, като единно цяло. Това говори за висока отговорност на автора при събиране, проучване, изследване и

използване на писмените доказателства за въвеждане и подлагане на най-точен анализ на фактите за доказване на специфичните особености при формирането на **„Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“**. Именно това единство на събиране, изложение и окомплектоване на разнородни по своята специфика факти, (Глава 1, 2, 3 и 4), охарактеризирват труда и като задълбочено научно изследване, като продукт с голямо практическо приложение при опазване на архитектурното наследство с **планове за опазване и управление (ПОУ)“**.

26. Оценка на степента на лично участие на дисертанта в приносите.

Авторът лично е изградил приносите на труда. Те са отражение от решението на поставените задачи, описани в приносите и изведени в изводите към главите на труда. Това се вижда от симбиозата на цел, задачи, съдържание на глави, изводи, научни и научно-приложни приноси на труда и публикации по труда.

27. Оценка на съответствието на автореферата с основните положения и приносите на дисертационния труд. Авторефератът е в пълно съответствие с научните и научно-приложни приноси на труда. Всички тези приноси са свързани непосредствено с изводите от главите, както с целта и задачите, които решават.

28. Въздействието на дисертационния труд върху външната среда. Трудът може да бъде включен в свободно избираеми учебно-образователни програми за придобиване на професионални знания и умения в областта на **„Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“** от студенти и специалисти от практиката.

29. Преценка на публикациите по дисертационния труд: брой, характер на изданията, в които са публикувани. Съгласно автореферата научните публикации по темата на труда (10 на брой) са публикувани в научни конференции: ВСУ „Любен Каравелов“, 2011 г., 2012 г., 2017 г. и 2018 г., ВСУ „Черноризец Храбър“, 2017 г. Има публикации в Сърбия, на английски език, ОКИ „Музей за история на София“, 2014 г., както и в конференцията на Института за Етнология и Фолклористика с Етнографския музей на БАН, 2016. Резултатите от научните изследвания може да бъдат публикувани и в други престижни международни издания, където цитиранията на автора биха разкрили съществени моменти от неговите качества да проучва, систематизира, анализира източници и постигане на нови резултати. Това ще направи известни резултатите на автора в Scopus, Web of Science и други издания.

30. Научни интереси. С дисертационния си труд арх. Валентина Едрева по убедителен начин демонстрира траен и устойчив интерес към **„Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“**, (чрез изследване и въздействие на процесите, свързани с опазването).

31. Лекционни курсове във ВСУ „Любен Каравелов“. Основни дейности и отговорности. Съгласно Европейския формат на автобиография от 2010 г. досега арх. Валентина Едрева работи в Архитектурния факултет на ВСУ. От 2019 г. е асистент в катедра „Сградостроителство и архитектурни конструкции“ и преподавател по следните учебни дисциплини: 1. Сградостроителство 1 (упр.). 2. Проектиране в исторически контекст (упр.). 3. Проектиране на КРР по обекти от Възраждането. 4. Проектиране на КРР по археологически обекти. 5. Проектиране на обекти в сложна

историческа среда 6. Нормативна уредба в областта на опазване на НКН. Тя е отговорен преподавател, изпълняващ добросъвестно служебните си задължения, проявява голяма възискателност към студентите при усвояване на учебния материал.

32. Мнения. Трудът на докторанта арх. Валентина Едрева го оценявам, като задълбочено научно изследване, което представлява съществен принос в „Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“. То е особено ценно за практиката, чрез промените, които налага да бъдат извършени в нормативната база, с цел усъвършенстване на опазването на архитектурното наследство, осигуряване на неговата дълготрайност и установяване устойчиво развитие на околната среда.

33. Критични бележки

В раздела „Нормативна база“ са изброени постановления, наредби, закони, които не са подложени детайлно на анализ и се възприемат, като части от втори литературен обзор. В литературните източници на труда не са посочени библиографските кодове-ISBN; ISSN, а само в публикациите на автореферата.

Труд с № 39 съдържа от 1 до 16 автономни литературни източника, които не става ясно как са използвани в текста на труда.

№ 39. Методически рекомендации. Методически рекомендации по екологическому мониторингу недвижимых объектов культурного наследия, Российский научно-исследовательский институт культурного и природного наследия имени Д.С. Лихачева, 2001, Источник: https://znaytovar.ru/gost/2/Metodicheskie_rekomendaciiMeto363.html

34. Предложения. Препоръчително е да се оформи задание за свободно избираема дисциплина по „Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“, като част от учебната програма по „Опазване на архитектурното наследство“ за студенти и с разширен достъп за специалисти от практиката. Предлагам трудът да бъде издаден, като монография, а основните аспекти да бъдат издадени, като самостоятелна глава в друга монография на английски език. Критичните бележки следва да се вземат предвид и при двете издания. Предлагам на автора да публикува резултатите от бъдещата си научно- изследователска дейност в международни списания с импакт фактор.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Задълбоченият анализ на достоверни и представителни литературни източници, направен в труда, ценните обобщения и изводи по главите 1, 2, 3, и 4 на труда, значимите научни и научно - приложни приноси, рефлексирани върху задачите, целта и темата на труда, са основание да формирам категорично положителна оценка на дисертационния труд „Териториално – устройствен подход в опазването на архитектурното наследство с планове за опазване и управление (ПОУ)“ и убедително да предложа на Уважаемото научно жури да присъди на автора асистент архитект Валентина Едрева научната степен „доктор“.

Заличен на
основание чл. 56
ал.1 от ЗЗЛД

Дата: септември, октомври 2022 г.

Подпис: /професор д-р арх. Янко Александров/

OPINION

by Professor Dr. Arch. Yanko Tsvetkov Alexandrov,
"Lyuben Karavelov" VSU,

Professional field: 5.7. Architecture, construction and surveying

Scientific specialty: "Property architecture, structures, facilities and details", determined by a
member of the Scientific Jury

by order of the rector No. RD-00621 of 13.09. 2022

About dissertation work on:

**"Territorial - structural approach in the preservation of architectural heritage with
preservation and management plans (PMPs)"**

with author arch. Valentina Edreva, Department "Urban Planning, Theory and History of
Architecture", "Lyuben Karavelov" University of Applied Sciences. Professional direction 5.7
"Architecture, construction and geodesy" with a scientific specialty 02.17.02. "Preservation,
restoration and adaptation of cultural monuments". Scientific consultant associate professor
Dr. Arch. Valentina Varbanova.

Applicant data

Doctoral student Valentina Edreva worked from 2010 to 2019 at Lyuben Karavelov University of Applied Sciences - Sofia. Honorary assistant and lecturer in the Master's degree "Architecture" and "Architectural Heritage Conservation". Since 2019, at Lyuben Karavelov University of Applied Sciences - Sofia, he is an assistant in the master's degree in "Architecture" and the master's degree in "Architectural Heritage Preservation". Arch. Valentina Edreva participated in the expert commissions of the MK, which drafted regulations, amendments to the Civil Code and others. The work is sufficiently covered in the author's cited publications.

Labor data

The text of the dissertation contains (223 + 70) pages with an introduction, four chapters and a conclusion. In Table of Contents: Chapters 1, 2, and 3 are unpaginated. Conclusions from the text of the work are not reflected in the content, either.

Given: Summarized conclusions from the scientific work, (p. 207); Scientific and Scientific-applied contributions, (p. 207); Basic terminological concepts, (p. 208). They are indicated: Prospects for development, (p. 210). Attached: Notes to the Introduction, (p. 211). Notes to Chapter 1, (p. 211). Notes to Chapter 2, (p. 212). Notes to Chapter 3, (p. 223). Notes to Chapter 4, (p. 227). Included: List of abbreviations used, (p. 230). Exhibited: Public appearances and publications of the author on the subject of the dissertation work, (p. 233). Shown are: The author's participation in scientific conferences related to the topic of the dissertation (p. 234). The bibliography includes 91 literary sources, of which 71 are in Bulgarian, and from No. 71 to No. 91 - in Latin, (p. 237). The appendices have 146 figures, (p. 244).

The designation of the ethical / moral / code, as fig. 147 is unacceptable, (p. 308 of the work); "Fig. 147. Proposal for an ethical / moral / code in the activity of preservation of immovable cultural heritage".

Scope of work. The research is within the scope of the territorial-organizational approach to the protection of the architectural heritage with conservation and management plans (PMP) and follows the territorial-organizational protection of the AN and the legislative initiative in the activity "protection of the NKN" in proposed periods in Bulgaria.

Field of application. The achieved work results will find application in the formation of a "national economic resource for the development of tourism, for sustainable and specific development of the living environment." In this regard, it should be "realized the importance of this resource, contributing to our comparison with European countries."

1. Significance of the researched problem in scientific and scientific-applied terms.

Thus formulated the topic of the dissertation "Territorial - structural approach in the preservation of the architectural heritage with preservation and management plans (PMP)" predetermines the relevance and significance of the problem. After processing and analyzing a certain volume of literary sources (91 in number), conclusions were drawn in 4 chapters of the work, contributions were made and guidelines for future development of the work were given. This enables the processed material to be used by institutions, architects, engineers, economists and specialists to acquire professional knowledge and skills in the field of "Territorial - structural approach in the preservation of architectural heritage with conservation and management plans".

2. Precisely formulated goal and tasks of the dissertation. The goal and tasks set by the author are correctly formulated, namely: Main goal of the research - on the basis of the collected written evidence to "investigate the main and important for practice aspects of the "Territorial - structural approach in the preservation of architectural heritage with conservation plans and Management".

In this regard, three specific tasks were formulated, on the basis of which the research in the dissertation was carried out, namely:

1. to systematize the current practices in the activity for territorial planning protection of the architectural heritage; 2. to make proposals for improving the current legislation based on analysis and identified issues; 3. to propose more precise and new definitions of some concepts and tools for the territorial protection of the architectural heritage.

3. Evidence that the dissertation work was developed independently and was not borrowed from other research and publications.

The research was conducted by the author of the paper at Lyuben Karavelov University of Applied Sciences. The work was developed with the participation of a scientific consultant, associate professor Dr. Arch. Valentina Varbanova. Attached is a declaration of originality dated 06/15/2022 that "this dissertation has not been submitted for a scientific degree at any other scientific institute or university". The materials correspond to the objective truth.

4. Degree of knowledge of the state of the problem and correspondence of the used literature.

There is a thorough and detailed knowledge of the state of the problem. The author has carried out a multi-faceted and comprehensive scientific research, subject to reliable data derived from the collection, research and analysis of 91 literary sources, located immediately after the content of chapters 1, 2, 3 and 4. The conclusions in the research process lead to reliable and lasting results on "Territorial-structural approach in architectural heritage conservation with Conservation and Management Plans (CMPs)".

5. Correctness in citing a representative number of authors

The creative interpretation of the literature review is related to "Territorial - structural approach in the preservation of architectural heritage with conservation and management plans", necessary for the application of the results of the solution to the three tasks set. The literary sources (91 in number) are appropriately selected and reflect a correct and essentially solution to the problems related to the dissertation work.

6. Availability of a justified and developed theoretical model of the study

The model includes a collection, survey of literature, reflected in chapters 1, 2, 3 and 4, on "Territorial-structural approach in the conservation of architectural heritage with conservation and management plans (CMPs)". This material is subjected to systematic analysis and data processing, which is in accordance with the set purpose and tasks. Based on the methodology,

the processed data are refracted through the prism of architectural heritage preservation. Conservation and Management Plans (CMPs) are an integral part of the author's research.

Methodology

The research methodology includes an analytical, comparative and systematic approach. The comparison with the outstanding European practices, as an antecedent level of the subject, will measure the whole amount of our activity on territorial protection of KN to assess how far the sustainable development of the system has been achieved in modern life.

The research methodology contains: - the theoretical framework of the researched problems in the area of the territorial-planning approach in the preservation of the architectural heritage with conservation and management plans; - development and consideration of the territorial planning approach, as a complex structure, organic unity of private and common elements of ownership, aimed at the preservation of the architectural heritage, respectively with preservation and management plans; - research and analysis at the world level is a way to assess the importance of the nature of the territorial-planning approach in the preservation of architectural heritage; useful world practices are important to illuminate the topic of the dissertation. In this regard, the practical aspects of the "Territorial-structural approach in the preservation of architectural heritage with preservation and management plans (PMPs)" have been studied. The durability of the invested resources justifies their applicability to increase the properties of the final product with the aim of permanently preserving the architectural heritage. The author of this opinion finds particularly valuable the author's proposal for the preservation of architectural heritage with conservation and management plans.

The planned use of the architectural heritage, combined with the wise use of natural resources, is an important point in the appropriately selected and analyzed world examples.

7. Correspondence of the chosen methodology and research methodology with the set goal and tasks of the dissertation work. To study the set goal and three tasks of the work by the author, the searched and studied literary sources are successively subjected to a detailed analysis. These analyzes best correspond to the purpose and tasks of comprehensively illuminating a territorial-structural approach in the preservation of architectural heritage, with preservation and management plans.

8. Presence of own contribution in the collection and analysis of empirical data

data. The author of the work is convincing in the in-depth factual analysis (personal work of the author), aimed at revealing the specific features of the complex of factors influencing "Territorial - structural approach in the preservation of architectural heritage with preservation and management plans (PMP)". (Chapters 1, 2, 3 and 4 of the work).

9. Brief description of the nature and assessment of the credibility of the material, on which the contributions of the dissertation work are built.

The author of this opinion definitely believes that the research was carried out in sync and in full accordance with the complex interplay of various factors that the author has set out and skillfully balanced in the exposition carried out in (Chapters 1, 2, 3 and 4) of the work. The author emphasizes crucial and important points for the study in accordance with the normative documents in force in our country. The reliability of the material is guaranteed by basic and primary literary sources directly related to the dissertation work. These sources have been carefully researched and selected by the author according to the purpose and tasks of the work to build functional-useful and streamlined scientific research with high evidentiary value, regarding "Territorial-structural approach in the preservation of architectural heritage with conservation and management plans (PMP)".

10. Nature and evaluation of credible materials and analyzes concerning chapter 1.

CHAPTER 1 Context of the study, (p. 12); in accordance with the literary sources used, the following are considered: the historical context related to the preservation of the architectural heritage from the Liberation to 1944, from 1944 to 1969, from 1969 to 1990, from 1999 to 2009, from 2009. until now; (pp. 12-27); the architectural context, (p. 28); the social context, (p. 31). The following are reflected: 1.3.1. International initiatives, (p. 36) and 1.3.2. The Bulgarian initiatives, (p. 38).

The essence of the "Territorial - structural approach in the preservation of the architectural heritage with conservation and management plans (PMPs)" has been examined in sufficient detail and credibility, which is reflected in the formation of the contributions of the work, where the specific connections indicating an impact on the preservation of architectural heritage through conservation and management plans.

Enrichment with innovative solutions

- The author allows ... "careful enrichment with innovative solutions", concluding that "The preservation of the National Museum should be based on the harmonious organization of spaces, preservation of the authenticity of the design and materials, concepts, style, artistic and plastic decoration, design and style, with careful modernization and enrichment with innovative solutions." (Page 31, line 22, In conclusions to 1.2. Architectural context).

11. Nature and evaluation of reliable materials and analyzes regarding: CHAPTER 2.

Chapter 2 is an essential aspect of the study of the evidentiary material.

In this regard, a reliably representative number of examples are cited, which are examined in detail during the assessment of the reliability of the material on which the contributions of the work are based. The activities for the preservation of AN are described. "The various specialized activities for the physical preservation of AN are research, recording, evaluation, declaration, documentation, announcement, conservation, restoration, adaptation, display, socialization, popularization." (Page 42, line 2 from bottom to top). Territorial protection of the KN is regulated by documents from the activities of UNESCO[2] and through ICOMOS[3] and IKKROM[4], the Council of Europe[5] and the European Union.[6]

ICOMOS - International Committee for Cultural Monuments and Landmarks

IKKROM - International Center for Conservation and Restoration of Monuments

On page 44, immediately before item 2.1.1.2. the ten selection criteria required for inscription on the World Heritage List should be included. "To be included in the World Heritage List, sites must: a) be of Outstanding Universal Value (OUV) and b) meet at least one of the ten selection criteria. 2.1.1.2. Council of Europe Documents'.

Among these documents, the author specified documents particularly important for territorial protection, such as:

- ♦ The Amsterdam Declaration (October 21 - 25, 1975) Congress on the European Architectural Heritage emphasizes the role of planning, education, legal and administrative measures for the territorial-structural protection of the architectural heritage in a given region. (Page 45).

- ♦ European Convention for the Protection of the Archaeological Heritage, 1995 edition. sets out all measures, procedures and requirements for research, identification and application of the territorial protection of this type of KN", (p. 45).

- ♦ Recommendation No. R (89) 5 regarding the preservation and enrichment of the archaeological heritage in the context of town planning activities and territorial planning; (p. 45).

2.1.1.3. Documents of ICOMOS. The international documents issued by ICOMOS that develop instruments for territorial protection are:

- ♦ The International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Landmarks - THE VENICE CHARTER [26], which is a fundamental methodological document for the

science - conservation and restoration of cultural monuments and landmarks, setting out the principles of intervention for the protection of National Heritage.

♦ International Charter for the Preservation of Historic Cities and Urbanized Territories (Washington Charter) - 1987 - reveals the structurally determining material values of the historic city and the relationships between them, which should be preserved during their territorial protection."

It is expedient to export the normative documents in a separate application, due to their reference nature, by structuring them according to one keyword, for example, territorial-structural protection, territorial protection, territorial planning, landscape, charters, etc. or by two keywords, for example charter and their territorial protection. In this way, in the main text of the work, space will be freed up for consideration of more important examples on the subject. The same applies to the year-by-year arrangement of documents in points "2.1.1.4. IKROM - ICCROM, or "International Center for Training and Preservation of Cultural Properties"; 2.1.1.5. ICOM - The International Committee for the Preservation of Museums."

Individual regimes through registration and passporting for conservation, such as territorial protection. In 2.1.2. Bulgarian national normative documents in the protection of CIN -/cultural-historical heritage/, legal regulation of territorial protection, (p. 48) the author indicates the first attempts in Bulgaria to introduce individual regimes through registration and passporting for protection, such as territorial protection .

Registration and certification of architectural PCs.

In 2.1.2.1. The territorial defense of the CIN after 1944. until 1969 In Bulgaria, "With the registration and passporting of the architectural PCs, their location and boundaries are described, as well as their condition, which is the determination of the territorial scope and the first monitoring with documentation and photo documentation. The passport of each monument describes the specific measures that should be taken for its preservation. These are the first attempts to introduce individual conservation regimes as territorial protection' (p. 50, line 4 from bottom to top).

In 2.1.2.2. Territorial protection and legal framework with the Law on Cultural Monuments and Museums - ZPKM in the period 1969-1990. Decrees and Ordinances are consistently cited. The regulations are presented only as title names and are without comment. Their arrangement in the text is perceived as a second literary line only of the normative documents.

In 2.2. Typology of types of territorial protection, (p. 57, line 11), the author states that "Territorial protection of NKN, as a term in the 20th century, was not regulated in legal protection in Bulgaria. The term "Territorial protection" was introduced by Art. 78 of the Civil Code [37]", (p. 57, line 11).

The two definitions ■ Territorial protection and ■ Territorial-organizational protection have some differences. "Territorial protection is the physical protection of the objects of the NKN through all measures and activities aimed at protecting the authenticity and integrity of the material substance of heritage, its socialization and exposure.'

Territorial planning protection; includes, in addition to the measures, the activities and policies for the physical protection of the AN and their integration into all development plans and policies for its sustainable development as a major part of the living environment and the active participation of the community. The protection of the broad context of the protected areas of the NKN includes the plans for the protection and management of the NCC - / NCC - immovable cultural value/, as a policy for comprehensive protection." Three types of territories have been introduced - ■ Protected territories, ■ Territories with special territorial planning protection, ■ Territories with preventive planning protection, (page 58, beginning of page 59). Their characteristics are given, fixing their difference. Protected territories are all territories for the protection of immovable cultural and natural heritage...

Territories with special territorial planning protection are territories with a specific characteristic for protection [39], defined according to the order of separate laws (under ZUT, ZKN and AZT), which can acquire a special regime of organization and control. TZT - the document is not included in the list of abbreviated names.

....." with development plans, a regime of preventive development protection can be established in them, which preserves their actual use without deteriorating their qualities. These are not protected areas in the sense of the ZKN and AZT, but in the zoning survey and design, a special zoning regime can be assigned to them under the ZUT for their protection".

In 2.2.1. Types of objects of NKN are defined new types of NKC, which are integral in their essence as: • cultural routes, • cultural corridors and • cultural landscape. "The protected objects under the Convention for the (p. 60) protection of the world cultural and natural heritage, confirmed also in the Convention for the protection of the architectural heritage of Europe, are: • Monument, • Ensemble and • Remarkable place.

The following highlights are proposed as valuable for practice: - group immovable cultural values are directly linked to international documents; - silhouette plans are absolutely necessary for surveying and reconciling the newly proposed development with the NCC;

In 2.2.2. (p. 63, line 15) ; - use of the anastylosis method for found parts of the architectural structure; (Page 64, line 4); - adaptation and socialization of architectural objects; "When designing a new use of architectural objects with adaptation and socialization, the traditional function of the building is always taken into account."

It is indicated: Selection of emblematic examples at home and abroad, (2.3. p. 66). Relevant examples from the world architectural heritage have been selected, as well as current management plans. These are: Borders of the Roman Empire - Hadrian's Wall and the Upper Germanic and Rhaetian Wall in Germany, (2.3.1, p. 67). Hadrian's Wall Management Plan - Frontier of the Roman Empire (2.3.1.1, p. 69). Plan for the management of the frontier of the Roman Empire in Germany, (2.3.1.2, p. 72). Management plan for Antonine's rampart in Scotland, (2.3.1.3, p. 73). Also included is a Neolithic monument at Orkin (Scotland) (2.3.2, p. 75). Two characteristic Bulgarian examples are examined - Boyanska church, (2.3.3, p. 77) and the ancient city of Nessebar, (2.3.4, p. 80); They are discussed further in 2.3.5. City of Weimar - "Classic Weimar", (82); 2.3.5.1. Weimar as a World Heritage Site, (82); 2.3.5.2. Legal protection of protected areas and conservation and management authorities in Germany, (83); 2.3.5.3. Classic Weimar World Cultural and Natural Heritage Management Plan (85); 2.3.5.4. "The Foundation of Classical Weimar", (86); 2.3.5.5. The Bauhaus period, (88); 2.3.5.6. Other objects, from other periods in and near Weimar, (88); 2.3.5.7. Movable and intangible heritage, (89); it was done in 2.4. Systematization, achieved results, positive sides, gaps and proposals, (108). They are given in 2.5. Summarized conclusions that will serve to build a methodology for Chapter 4, (113).

12. Nature and assessment of reliable materials and analyzes regarding the exposition in CHAPTER 3. Current state of the territorial-structural protection of CIN from the end of the twentieth century until today.

The evolution of the territorial protection of CIN is shown in our country in 3.1.2.1. Regarding the Protection Regime, (126); 3.1.2.2. Regarding the Structural plans and the specific rules and regulations (SPN), (128); 3.1.2.3. Regarding the planning, coordination and approval of development plans, (129); 3.1.2.4. Regarding design, coordination and approval of documentation (investment initiatives and intervention projects), (131); 3.1.2.5. Regarding the implementation of the projects for the CRC and interventions on the objects of the NKN with the implementation of protection activities, (133); 3.1.2.6. Regarding control over the implementation and execution of all projects and the protection of NKN, (134). In chapter 3, an important place is occupied by the data on: 3.1.2.7. Monitoring, (135); 3.1.2.8. Financing, (136); 3.1.2.9. Conservation Plans, (137); 3.1.2.10. Conservation and Management Plans, (138); 3.2. Acting factors, (141); 3.3. Problem situations, (146); 3.4. Summarized conclusions that will serve to build a methodology for Chapter 4, (154).

13. Nature and assessment of reliable materials and analyzes regarding the exposition in CHAPTER 4. Methodology for the implementation of territorial protection of CIN sites, including conservation and management plans.

The materials are subjected to credible analysis thanks to reliable source data presented within the framework of the literature survey.

4.1. Proposals for conservation models for relevant types of CIN sites – time and typological frameworks, conservation activities, participants, etc., (p. 157); 4.1.1. Conservation Regime, (p. 163); 4.1.2. Organizational

plans and specific rules and regulations for them, (p. 164); 4.1.3. Design, coordination and approval of development plans and project investment documentation, (p. 165); 4.1.4. Performance, (p. 166); 4.1.5. Funding, (p. 167); 4.1.6. Monitoring, (p. 167); 4.1.7. Control, (p. 168); 4.1.8. Conservation and Management Plan (CMP), (p. 169); 4.1.8.1. Design of POU, (p. 174); 4.1.8.2. Implementation of POU, (p. 181). A special place is allocated to: 4.2. Guidelines for improving the national conservation system in terms of territorial protection, (p. 184); 4.2.1. Current status - legal regulation, risk management - proposals, (p. 189); 4.2.2. Guidelines for legal protection - suggestions, (p. 193); 4.2.3. Risk Management and Control Guidelines, (p. 200); 4.2.4. Guidelines for socialization - suggestions, (p. 200); 4.3. Alternative models for (provoking) conservation, (p. 202).

SUMMARY OF MAIN MOMENTS IN LABOR

In the conducted research, functional dependencies between various parameters were established, which lead to ecological sustainability in the preservation of architectural heritage. Theoretical prerequisites are motivated for defining the high degree of significance of "Territorial - structural approach in the protection of the architectural heritage with conservation and management plans" in the conditions of different types of territorial protection according to the type of the site of the NKN.

Analytical dependencies between "Territorial - structural approach in the preservation of architectural heritage with preservation and management plans (PMPs)" were established and main factors determining the environmental sustainability of the environment with objects of the architectural heritage, when this heritage is subjected to a long-term impact of various types of external impacts.

The influence of the long-term impact of various external impacts on the sustainability of the "Territorial - planning approach in the protection of architectural heritage with conservation and management plans" has been established, and effective measures have been proposed to increase it, with a view to implementing the "Territorial - planning approach in the preservation of architectural heritage with preservation and management plans (PMP)" in our country.

The present dissertation work contributes to the wider application of the "Territorial - structural approach in the preservation of architectural heritage with conservation and management plans" in Bulgaria and to the achievement of sustainable construction, as it proves the increased durability of the "Territorial - structural approach in the protection of the architectural heritage with conservation and management plans (MPPs)" and in severe operational impacts, leading to a reduction in the maintenance and rehabilitation costs of this architectural heritage, and hence less pressure on the environment.

Clarification of the factors that predetermine the planning of the types of ways of "Territorial-structural approach in the conservation of architectural heritage with conservation and management plans" that influence ecological sustainability. The analyzes in Chapters 1, 2, 3 and 4 lead to the conclusions through which the contributions are made.

18. Nature and Evaluation of Credible Materials Regarding Choice of Conclusion, (p. 207). On the basis of the very important and well-chosen evidential material, collected and evaluated by the author of the work, conclusions have been drawn (not indicated, as pages in the content of the work) and contributions of the work have also been proposed. In the conclusions of the chapters in the work, the benefits of the high degree of social significance of the "Territorial - structural approach in the preservation of the architectural heritage with preservation and management plans (PMP)" are defined. Given: Conclusion; Summarized conclusions from the scientific work, (p. 207); Scientific and Scientific-applied contributions, (p. 207); Basic terminological concepts, (p. 208); Development Perspectives, (p. 210).

19. Nature and evaluation of reliable materials regarding the scope of the literature review. The author's work was developed on the basis of written evidence (a general list of literary sources, which are 91 in number). The assessment shows a high degree of literary awareness in the process of collecting and researching the literary material. In this scope, publications related to the topic of labor occupy a significant place.

20. Summary regarding the nature and evaluation of reliable materials.

The author of the paper has meticulously collected the source data, subjecting them to a consistent and thorough analysis in order to give a comprehensive description of the work in the field of "Territorial - structural approach in the preservation of architectural heritage with conservation and management plans". Due to the fact that the work is wide-ranging (it can also be seen from the content of the literary sources - 91 in number), its presentation requires specialized professional knowledge and skills, which the author undoubtedly possesses in the field of architectural heritage preservation with preservation and management plans. By the author, they are covered precisely and professionally in the parts of chapter 2.

(2.3.6. MONT SAINT MICHELLE, (p. 89); 2.3.6.1. Chronological and typological extension of Mont Saint Michel Bay and Island, with legal protection, (p. 90); 2.3.6.2. COASTAL MANAGEMENT PLAN OF MON SAINT MICHELLE AND ITS BAY, (p. 92); 2.3.6.3. MONT SAINT MICHELLE ISLAND MANAGEMENT PLAN, (p. 93); 2.3.7. EDINBURGH'S OLD AND NEW CITY, (p. 97); 2.3.7.1. OLD AND NEW CITY EDINBURGH MANAGEMENT PLAN, (p. 99); 2.3.8. "THE HISTORICAL CENTER OF SAINT PETERSBURG AND ASSOCIATED CULTURAL MONUMENTS", (p. 102).

In the conclusions to chapters 1-4, the main moments of their content are synthesized, which indisputably show the correctness of the chosen approach to comprehensively illuminate the topic of the work. The author knows well all aspects of the considered works (which would be good to select by keywords in the literature).

Conclusions and contributions are directly related to the solution of the set tasks. The author precisely and concretely indicates in which of the chapters these conclusions are contained and to the solution of which tasks they refer. The contributions are motivated after a precise analysis of literature data and correspond to the conclusions drawn in chapters 1, 2, 3, 4.

21. Literary awareness of the author. Regarding the literature used, it should be noted that the number and time range of the literary sources is particularly impressive - 91 in number, including standards, publications, monographs, regulations. They are well selected and considered in the work, but they are not systematized, as parts of a generalization feature in the literature, and they are important written evidence in the field of the work's topic. In this sense, the titles of decrees, regulations included in the text of the dissertation work should be exported as an independent unit "Normative sources" in the literature to it.

22. Description of the applicant's contributions and their classification

The author of this opinion in the analysis of the work emphasizes its merits, expressed through the conclusions and contributions, (especially the scientific-applied ones), as evidence for the solution of the set tasks and their publications in specialized scientific publications. These merits have crystallized, among other merits of the work in a planned study, revealing the advantages of "Territorial - structural approach in the preservation of architectural heritage with preservation and management plans (PMP)" against the background of the collected and studied literary data.

23. The author of the work defines a certain number of contributions that have a scientific and scientific-applied nature. They are distributed as follows:

- conservation and the territorial protection of the architectural heritage 1.a) through a proposed periodization with conclusions on their adequacy and usefulness for the territorial protection of the architectural heritage;
- conclusions on good practices applicable to sites in Bulgaria 1.b) with implementation of Management Plans and Plans for the protection and management of World Cultural Heritage sites;
- improvement of the management model of KN conservation through 2. Research of modern trends, economic, social, technical, etc.;
- a theoretical model for the protection of all traces of

material and non-material KN and PN for each place through Conservation and Management Plans; - guidelines for updating the legal framework of the territorial-structural protection of the architectural heritage in order to recognize it as an essential factor for the modern development of each settlement and its community;

- improvement of the legal basis for the protection of the AN and with imputed responsibilities and incentives for the entire community on whose territory the protected area is located; - a proposal for a new type of protected territory, such as "shared cultural spaces"; - applied model - strategy for integrated conservation with clearly formulated goals, responsibilities and manager, incentives, proposed moral code, action plan, tools through which to carry out in practice continuous protection, as of any single or group monument, as well as its context, with the active inclusion in the modern living environment.

24. The dissertation asserts that the candidate possesses in-depth special theoretical knowledge in the field of work and abilities for independent scientific research. Additional professional knowledge and skills that the author has acquired independently (for example, in mastering the legal framework) in order to fully and accurately respond to the set goals and tasks are also evident. One of the main merits of the work is that the materials for "Territorial - structural approach in the preservation of architectural heritage with conservation and management plans" are considered as an integral part and in the closest connection with international and national normative documents.

25. The dissertation contains theoretical summaries and solutions to scientific or scientific-applied problems that represent an original contribution to science. The analysis of the chapters of the work and their conclusions show another main merit of the work, namely, that the tasks, their solution, according to the content of chapters 1, 2, 3 and 4, and contributions are perceived as a single whole. This speaks of a high responsibility of the author in collecting, researching, researching and using the written evidence for introduction and subjecting to the most accurate analysis of the facts to prove the specific features in the formation of the "Territorial - structural approach in the preservation of the architectural heritage with preservation plans and Management (EMP)". It is this unity of collection, presentation and compilation of heterogeneous facts (Chapter 1, 2, 3 and 4) that characterize the work as a thorough scientific study, as a product with great practical application in the preservation of the architectural heritage with conservation plans and Management.

26. Evaluation of the degree of personal participation of the dissertation student in the contributions.

The author personally built the contributions of the work. They are a reflection of the solution to the set tasks, described in the contributions and brought out in the conclusions to the chapters of the work. This is evident from the symbiosis of purpose, tasks, content of chapters, conclusions, scientific and scientific-applied contributions of the work and publications on the work.

27. Assessment of the compliance of the abstract with the main points and contributions of the dissertation work. The abstract is in full compliance with the scientific and scientific-applied contributions of the work. All these contributions are directly related to the conclusions of the chapters, as well as to the purpose and tasks they solve.

28. Impacts of the dissertation work on the external environment. The work can be included in freely chosen educational programs for the acquisition of professional knowledge and skills in the field of "Territorial - structural approach in the preservation of architectural heritage with conservation and management plans" by students and specialists from the practice.

29. Evaluation of the publications on the dissertation work: number, nature of the editions in which they were published. According to the author's abstract, the scientific publications on the subject of the work (10 in number) were published in scientific conferences: VSU "Lyuben Karavelov", 2011, 2012, 2017 and 2018, VSU "Chernorizets Hrabar", 2017. There are publications in Serbia, in English, in the Museum of History of Sofia, 2014, as well as in the conference of the Institute of Ethnology and Folkloristics with the Ethnographic Museum of the BAS, 2016.

The results of scientific research may be published in other prestigious international publications, where the author's citations would reveal essential moments of his qualities to study, systematize, analyze sources and achieve new results. This will make the author's results known in Scopus, Web of Science and other publications.

30. Scientific interests. With his dissertation, arch. Valentina Edreva convincingly demonstrates a lasting and sustainable interest in "Territorial-structural approach in the preservation of architectural heritage with preservation and management plans (PMPs)", (by researching and influencing the processes related to preservation).

31. Lecture courses at Lyuben Karavelov University of Applied Sciences. Main activities and responsibilities. According to the European curriculum vitae format from 2010 until now arch. Valentina Edreva works at the Faculty of Architecture of VSU. Since 2019, he is an assistant in the Department of "Building Construction and Architectural Structures" and a teacher in the following disciplines: 1. Building Construction 1 (supervisor). 2. Design in historical context (ed.). 3. Designing of the CRC for objects from the Renaissance. 4. Design of CRC for archaeological sites. 5. Designing objects in a complex historical environment 6. Normative regulation in the field of conservation of natural resources. She is a responsible teacher who conscientiously fulfills her official duties, shows high demands on students when learning the study material.

32. Opinions. The work of the doctoral student arch. Valentina Edreva, I appreciate it as an in-depth scientific study, which represents a significant contribution to "Territorial - structural approach in the preservation of architectural heritage with preservation and management plans (PMP)". It is particularly valuable for practice, through the changes it requires to be carried out in the regulatory framework, with the aim of improving the protection of the architectural heritage, ensuring its durability and establishing sustainable development of the environment.

33. Critical Notes

In the section "Normative base" are listed decrees, regulations, laws that have not been subjected to detailed analysis and are perceived as parts of a second literature review. The bibliographic codes - ISBN are not indicated in the literary sources of the work; ISSN, but only in the refereed publications.

Work with number 39 contains from 1 to 16 autonomous literary sources, which are not clear how they are used in the text of the work.

No. 39. Methodological recommendations. Methodological recommendations for ecological monitoring of immovable objects of cultural heritage, Russian Research Institute of Cultural and Natural Heritage named after D.S. Likhacheva, 2001, Source: https://znaytovar.ru/gost/2/Metodicheskie_rekomendaciiMeto363.html

34. Proposals. It is recommended to create an assignment for a freely chosen discipline in

"Territorial - structural approach in architectural heritage conservation with conservation and management plans (CMPs)", as part of the "Architectural Heritage Conservation" curriculum for students and with extended access for practitioners. I suggest that the work be published as a monograph, and the main aspects be published as a separate chapter in another monograph in English. Critical notes should be considered for both editions. I suggest the author to publish the results of his future research activity in international journals with an impact factor.

CONCLUSION

The in-depth analysis of reliable and representative literary sources made in the work, the valuable summaries and conclusions of chapters 1, 2, 3, and 4 of the work, the significant scientific and scientific - applied contributions, reflecting on the tasks, purpose and theme of the work, are the basis to form a categorically positive assessment of the dissertation work "Territorial - structural approach in the preservation of architectural heritage with conservation and management plans" and to convincingly propose to the Honorable Scientific Jury to award the author, assistant architect Valentina Edreva, the scientific degree "doctor".

Заличен на
основание чл. 56
ал.1 от ЗЗЛД

Date: September, October 2022.

Signature:
/Professor Dr. Arch. Yanko Alexandrov/